

ЦРКВЕНО-ПРАВНЕ ОДРЕДБЕ КАРЕЈСКОГ И ХИЛАНДАРСКОГ ТИПИКА СВ. САВЕ О КЕЛИОТИМА У ВЕЗИ С АНАЛОГНИМ ОДРЕДБАМА ГРЧКИХ МАНАСТИРСКИХ ТИПИКА¹

У доба после постанка монашких заједница (V век и познија времена), познатих под именом лаври и киновија, било је још у доста великом броју монаха, који се никако нису могли помирити са идејом организованог монашког живота, него су овом облику живота претпо-стављали усамљенички живот (*ἀναχωρητικὴ βίος*) и сводили на најмању меру додир и саобраћај са светом. Међу овим анахоретима постојала је група монаха, која је као највиши идеал аскезе истицала ћутање (*ἥσυχία*; *ἥσυχαστής* као назив монаха, који се овом животу одао); изванредан број пак ових монаха затварао се на дуже времена или цео живот у пећине или келије (*ἐγκλειστός* = затворник), да би што боље могао у пракси спроводити начело ћутања.

Законодавство цара Јустинијана I, које се односи на уређење монаха и њихових манастирских заједница има тенденцију што јечег дисциплиновања аскетског живота, како у спољашњем тако и у унутрашњем правцу, те у ту сврху истиче начело сажиха (киновитизам) као нормалног облика аскетског живота,² али уједно толерише и по-

¹ *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*, XVI, 1936, 189-198.

Извори: Typicon s. Athanasii Athonitae ed. Ph. Meyer, Die Haupturkunden für die Geschichte der Athosklöster, Leipzig 1894, 104-122; Typicon imp. Iohannis Tzimischis ed. Ph. Meyer op. cit. 141-151; Typicon imp. Constantini Monomachi ed. Ph. Meyer op. cit. 151-162; Hypotyposis s. Christoduli edd. Miclosich-Müller, Acta et diplomata graeca medii aevi t. VI, Vindobonae 1890, 59-80; Typicon monasterii B. M. V. τῶν Ἁγίου Βοριῶν ed. A. A. Дмитриевскій, Описание литургических рукописей т. I, Киевъ 1895, 716-769; Карејски и Хиландарски типик св. Саве, В. Ђоровић, Списи св. Саве, Београд 1928, р. 5 sqq (ср. превод Ј. Мирковића у списима Скитски устави св. Саве, Братство 28, 1934, 1-5 и Хиландарски типик, Годишњица Н. Чупића 44 (1935) 216/7).

² *Литература*: Ph. Meyer, Die Haupturkunden für die Geschichte der Athosklöster, Leipzig 1894; W. Nissen, Die Diataxis des Michael Attaleiates von 1067, Jena 1894; K. Holl, Enthusiasmus und Bussgewalt beim griechischen Mönchtum, Leipzig, 1898; В. Јагић, Типик Хиландарски и његов грчки извор, Споменик Срп. кр. академије XXXIV други разред 1898 р. 1-66; Ј. Мирковић, Скитски устави св.

стојање строго индивидуалне (анакхоретске) аскезе и чини за ову категорију изузетак и у погледу имовноправне способности.³ Међутим, Јустинијан иде у погледу индивидуалне аскезе још даље, те узимајући у обзир и могућност постојања посебних околности, сматра за целисходно да у случају оправдане потребе одобри одступања од генералног и стриктног спровођења начела сажића у манастирима у корист индивидуалне аскезе, и то у предвиђеним конкретним случајевима жеље за потпуним уздржавањем од разговора, што је у оквиру сажића неспроводиво, те старости и болести, дозвољавајући им становање у посебним келијама у манастиру. Сваки појединачни случај одступања од заједничког живота био је везан за изрично одобрење игумана. Првospоменути случај изнимке могао је бити примењиван само на оне чланове општежителне заједнице који су према суду игумана својим претходним животом у заједници показали способност за потпуно самостално вођење индивидуалног аскетског живота.⁴

Канонско законодавство после цара Јустинијана I показује такођер тенденцију за ограничавање анахоретског живота. Тако can. 41. Trull. прописује као неопходни предуслов за анахоретски живот трогодишњи боравак у манастиру под контролом надлежног месног епископа. Ако кандидати истрају при својој одлуци до краја рока одређеног за њихово искушавање, овај канон им дозвољава да се могу затворити у келије које смеју напуштати само кад општи интерес то захтева или у случају крајње нужде, и то једино са знањем и одобрењем надлежног епископа, а ако би, противно овој забрани, самовољно напустили своје келије, тада имају брахијалним путем бити враћени у исте и подвргнути још оштријој аскези.

На Св. Гори постојале су у доба X–XII столећа две групе келиота или исихаста:⁵ келиоти који су у односу према манастирима имали своју самосталност и независност и келиоти делегирани од

Саве, Братство 28 (1934) 1–15; Р. М. Грујић, Царица Јелена и ћелија св. Саве у Кареји. Гласник Скопског Научног Друштва 14 (1935) 43–57. Ср. о горњем и novv., imp. Iustin. 13 c 3 (ed. Zachariae a Lingenthal I 63), 100 prooem. et c. 1 (ed. idem II 320).

³ Монаси који бораве у манастирима морају живети заједничким животом, а у погледу монаха изван манастира одређује *πλὴν εἰ μὴ τινες αὐτῶν ἐν θεωρίᾳ τε καὶ τελειότητι διαζῶντες βίον ἰδιάζον ἔχοιεν οἰκημάτιον οὐς δὴ καλεῖν ἀναχωρητάς τε καὶ ἡσυχαστάς εἰώθασιν, ὡς δὲ τῆς κοινότητος ἐπὶ τὸ κρεῖττον ἐξηρημένους.*

⁴ Nov. 155 c. 35 (ed. Zachariae a Lingenthal II, 320) одређује да се у киновитским манастирима има стриктно спроводити киновитски канон, *ὥστε ἀμοιβαδὸν ἀλλήλοις μαρτυρίαν τῆς σῶφρονος διαγωγῆς παρέχειν αὐούς, πλὴν εἰ μὴ τινες ἐξ αὐτῶν ἢ διὰ τὴν χρονίαν ἐν μοναστηρίῳ ἄσκησιν ἡσυχᾶς βουλόμενοι ζῆν ἢ γήρας ἢ σωματικῆς ἀσθενείας χάριν ἐν ἰδιάζουσι κελλίῳς ἔνδον τοῦ μοναστηρίου τυγχάνουσι διατῶνται.*

⁵ Опћенито ср. Ph. Meyer op. cit. 31/2, 37.

својих манастирских управа у експониране келије, које су, налазећи се обично у већој удаљености од главног манастирског здања, биле објекти манастирског власништва и потпадале под каноничку јурисдикцију дотичних манастира, тако да су се и становници ових келија налазили у мањем или већем степену зависности од настојатеља истих манастира.

Самостални келиоти спомињу се на више места у одредбама генералних светогорских типика цара Јована Цимисха и Константина Мономаха. Тако се у одредби првог типика, којом се, уместо уобичајена два (о Ускрсу и Божићу), дозвољава држање само једног годишњег сабора представника светогорских монаха (о Вел. Госпојини), келиоти наводе као с игуманима равноправни чланови сабора (р. 142); даља одредба нормира начин живота келиота и киновита (р. 146: πάντας τοὺς τε κατὰ μόνας ἀσκοῦντας, καὶ τοὺς ἐν τῷ κοίῳ ἐν ἡσυχίᾳ καθέξεσθαι καὶ μὴ παραβάλλειν ἕτερον τῷ ἑτέρῳ ἐκτὸς εὐλόγου προφάσεως ἢ ἀνάγκης καταπειγούσης), а трећа одредба уз врло оштру санкцију забрањује игуманима и келиотима узимање евнуха или деце (р. 147: εἰ δέ τις τῶν ἡγουμένων ἢ τῶν κελλιωτῶν καταφρονήσας τῶν τυπωθέντων εἰσαγάγῃ εἰς τὸν ἀγρὸν αὐτοῦ ἢ εἰς τὸ κελλιὸν εὐνοῦχον ἢ παιδίον καὶ παραγγέλθεις ἅπαξ καὶ δις οὐ τὴν προσήκουσαν διόρθωσιν ἐπιδέξαιτο, τοῦτον παντελῶς τοῦ ὄρους ἐκδιώκεσθαι λυσιτελεῖν ἡγούμεθα). Типик цара Константина Мономаха говори на једном месту (р. 159) како су се неки светогорски монаси, који су свакако, били без шумског поседа, жалили цару да су се узалуд обраћали управама већих манастира да ове изађу у сусрет њиховим молбама у погледу снабдевања дрвима, те како је цар, увидевши оправданост исте жалбе, решио да исти монаси могу гориво дрво узимати у шумском подручју Св. Горе без локалног ограничења; осим тога, да техничко дрво могу слободно сећи на подручју заједничког шумског поседа светогорских манастира, а из граничних манастирских шума само са претходним знањем и дозволом управе дотичног манастира и у оном шумском потесу који манастирска управа за ову сврху одреди. Под τινές τῶν ἐν τῷ ὄρει μοναχῶν који су поднели цару горњу жалбу, имају се свакако разумети келиоти прве групе, јер исти монаси иступају као самостална странка, а осим ових келиота, није у ово доба било на Св. Гори других монаха самосталног положаја.⁶

Положај друге групе келиота на Св. Гори нормиран је типцима појединих светогорских манастира и генералним светогорским типиком цара Јована Цимисха. Одредба типика св. Атанасија Атонског предвиђа и у ман. Лаври установу ове класе келиота који су водили испоснички живот у келијама изван ман. Лавре (ed Ph. Meyer op. cit. 115: πέντε μοναχοὺς κελλιῶτας τῆς λαύρας ἔξωθεν ἡσυχάζειν βουλόμεθα). Опробаним од њих дозвољавао је исти типик држање по једног ученика

⁶Према овоме је нетачна тврдња Ph. Меуег-а да у типичу цара Константина Мономаха нема више говора о келиотима.

(μαθητής). Ако се једно од фиксираних келиотских места упразни смрћу кога келиота, ман. Лавра ваља да упражњено место попуни другим монахом који је способан за вођење келиотског живота (p. 115 *ικανός πρὸς τὸ τοιοῦτον ἐγχείρημα*). Типик на овом месту не садржи никакво ближе одређење гледе тога да ли нови келиот треба да буде узет из братства ман. Лавре или из средине келиотских ученика; исто тако, типик овде не наводи коме припада право попуњавања упражњеног келиотског места, да ли искључиво игуману или игуману у споразуму и сагласности са братством ман. Лавре,⁷ али се из једног даљег места (p. 116) може закључити да је ово право спадало у делокруг игумана. Монаси који буду делегирани у келије, треба да покажу истрајност у исихаситичком животу и да се истичу покорношћу према управи манастира и скрушеним животом.⁸ Св. Атанасије Атонски, у својству ктитора ман. Лавре, ставља на срце лавриотским монасима да ни на који начин не уносе поремећај у живот и унутарњи поредак келиота.

Једна одредба типика св. Лавре предвиђа и могућност да се поједини лавриотски монах *motu proprio* одлучи за келиотски живот (p. 116: *τὸν δι' ὑπακοῆς σκυλμὸν ἡσυχία καὶ μονῶσει καὶ καθέδρα κελλίου ἀμείψασθαι*); такав монах треба ову своју жељу и намеру да изложи игуману, коме припада право да подробно и темељно испита карактер и својства молитеља, те да на основу налаза донесе мериторну одлуку; неопходан је услов за позитивно решење молбе да је молитељ *ἤδη προγυμνασθεὶς ἐν τῇ ὑποταγῇ καὶ μαθὼν τὸ μετὰ προσευχῆς καὶ τηρήσεως τοῦ νοῦς καθῆσθαι ἐν τῷ κελλίῳ*.⁹

Типик цара Јована Цимисха¹⁰ садржи, поводом жалбе келиота, донесену генералну дозволу да монаси светогорских манастира које њихови игумани сматрају подобним за вођење усамљеничког живота (*κρίνουσιν ἱκανοὺς εἶναι πρὸς τὸ τῆς ἡσυχίας ἀποδύσασθαι στάδιον*), могу живети самосталним индивидуалним аскетским животом, али без нарушавања каноничке везе са претпостављеним игуманима (*κατὰ μόνας καθῆσθαι καὶ κατὰ τὴν ἀρέσκειαν καὶ κρίσιν τῶν ἡγούμενων αὐτῶν ἀσκεῖσθαι*). Ова царска диспозиција свакако се у првом реду односи на оне светогорске манастирске заједнице које немају специјалних одредаба о келиотима, а донесена је због непријатељског става манастирских настојатеља према исихастичким тенденцијама подручних монаха.

И у манастиру св. Јована Богослова на острву Патмосу налазимо установу келиота друге групе. Према одредби типика св. Христудула,

⁷ Typicon s. Athanasii, Ath. ed. Meyer op. cit. 115.

⁸ Op. cit. 117: *διακαρτεροῦντας, ἐν ἡσυχία μεθ' ὑποταγῆς τοῦ πατρὸς καὶ προεστῶτος καὶ ἀγωνιζομένους, ὡς εἴρηται, μετὰ ταπεινώσεως εἰς τε δόξαν θεοῦ καὶ ὠφέλειαν ἑαυτοῦ καὶ τῆς ἀδελφότητος.*

⁹ Op. cit. 116.

¹⁰ Typicon imp. Joh. Tzimischis ed. Meyer op. cit. 145.

игуману је резервисано право да вођење келиотског начина живота може одобрити оном члану свога братства који је показао и доказао способност за савесно и интегрално вршење манастирског канона.¹¹

Насупрот приказаном стању ствари у Св. Гори и на Патмосу, типик манастира Пресвете Богородице τῶν Ἡλίου Βωμῶν заузима одлучно противан став према установи келиота, те доноси апсолутну забрану постојања келиота, како у главном манастиру тако и у његову цариградском метоху, са мотивацијом да се установа келиота не може довести у склад са πατρικαὶ διατάξεις, ни с интенцијама (βούλημα) самог ктитора.¹² У интересу очувања киновитског поретка и стриктног одржања авторитета настојатеља киновитских манастира споменути типиси сматрају за потребно да фиксирају максимални број келиота својих манастира који се креће у врло ниским границама. Тако према пропису типика св. Анастасија Атонског,¹³ могу од 120 чланова братства ман. Лавре само њих петорица бити келиоти, док типик св. Христула фиксира максимални број својих келиота са 12 без обзира на висину броја монаха у манастиру св. Јована Богослова на острву Патмосу.¹⁴

Правни положај келиота друге групе, с особитим обзиром на њихов однос према манастирској управи, регулисан је у манастирима сепцијалним одредбама. Тако типик св. Анастасија Атонског изрично нормира потчињеност игуману келиота, који припадају братству ман. Лавре и живе изван манастира у одвојеним келијама, и истиче да одлазак појединих лавриотских монаха из Лавре у келије ни у коме правцу не тангира њихов јурисдикциони однос каноничке зависности према настојатељу (εὐλάβειαν πᾶσαν καὶ ταπεινώσιν πρὸς τὸν καθηγούμενον ἀποσώζοντας).¹⁵ Још је категоричније и потпуније стилизована одредба о неизмењивости односа каноничке потчињености келиота игуману на друга два места истога типика: стр. 117 καὶ γὰρ ἐν τῇ τοῦ πατρὸς καὶ προεστῶτος μεμενῆκασιν ὑποταγῇ καὶ τῆς ἡσυχίας οὐχ ἀφεστήκασι, наглашујући овим речима компатибилност потчињености с исихастичким начином живота; мало даље на истој страни τοὺς δια-

¹¹ Hypotyp. s. Christoduli c. 26 edd. Miclosich-Müller VI 76: τοὺς τοῦ κοινοβίου πρότερον ἀγωγαῖς καὶ τοῖς τῆς ὑποταγῆς ἀθλήμασι στερρῶς ἐνευδοκίμησαντα, ἔπειτα μέντοι καὶ πρὸς τὸ τῆς ἡσυχίας στάδιον προθύμως ἀποδύσασθαι προαιρούμενον, ἐφεῖναι μὲν αὐτῷ καὶ μὴ ἐμποδῶν γενέσθαι πρὸς κτήσιν μείζονος ἀγαθοῦ.

¹² Typicon mon. B. M. V. τῶν Ἡλίου Βωμῶν c. 26 ed. Дмитриевский I 742/3: κελλιώτου γὰρ κλήσιν οὐδ' ὅποσόν βούλομαι ἐν τῇ μονῇ ὀνομάζεσθαι, κἂν περιφανοὺς τις εἴη τύχης κἂν πειουσίας εὐποροίη πολλῆς κἂν τεύθεν προσαγωγὴν τινὰ δαφιλή τε καὶ περιττὴν προσφέρει ἢ ἐπαγγέλλεται ὑπὲρ τοῦ ρητᾶ τινὰ κομίζεσθαι σιτηρέσια ἕξωθεν τῆς μονῆς.

¹³ Typicon s. Athanasii Ath. ed. Meyer op. cit. 115.

¹⁴ Hypotyp. s. Christoduli c. 24 edd. Miclosich-Müller VL 77.

¹⁵ Typicon s. Athanasii Ath. ed. Meyer op. cit. 115.

καρτεροῦντας ἐν ἡσυχίᾳ μεθ' ὑποταγῆς τοῦ πατρὸς καὶ προεστῶτος καὶ ἀγω-
 νιζομένων, док је, насупротив томе, у ранијим временима прелаз монаха
 из киновитског на келијски или исихастички начин живота предста-
 вљао ipso facto, ако не укидање каноничке потчињености, а оно бар
 суспензију тога правног односа за све време трајања исихије дотичног
 монаха, који је и надаље остајао у каноничкој вези братства свога
 манастира и сматран је да је само експониран. Још одлучнији и риго-
 рознији је у овом погледу типик св. Христодула, који аподиктички
 забрањује сваку тежњу келиота за еманципацијом од каноничке зави-
 сности у односу према манастирском настојатељу: οὐδ' ὥστε τοῦ λοιποῦ
 τοὺς ἡσυχάζειν προελομένους ἀνθιπαρέτως βιοῦν καὶ γνώμας ταῖς οἰκείαις
 στοιχεῖν ὡς ἤδη τὸν τῆς ὑπακοῆς ζυγὸν ἀφ' ἑαυτῶν ἀπορίψαντας καὶ τῆς τοῦ
 προεστῶτος ζεύγλης τοὺς ἰδίους ἀχένας ἐλευθερώσαντας.¹⁶ У вези с овим,
 апсолутно забрањује сваку тенденцију за слабљењем обета каноничке
 послушности и одређује да однос потчињености монаха према игума-
 ну постоји у пуном обиму и снази и после одласка монаха на боравље-
 ње у келији изван манастира: ἔστω μὲν καὶ αὐθεις ὁ μέλλων ἡσυχάσαι
 ὅστις ἂν κ'εἴη, ποιμένα ἔχων καὶ προεστῶτα τὸν καθηγούμενον καὶ τὴν
 ὑποταγὴν αὐτῷ καὶ τὴν ἡλακοίην τηρεῖτω διὰ παντὸς ἀπαράθραυστον.¹⁷ Овај
 пропис допуњује једна даља одредба истога типика, да келиот не сме
 чинити ништа без знања и против воље свога надлежног старешине
 (ἄτερ βουλῆς καὶ κρίσεως τοῦ ἡγουμενεύοντος).¹⁸ Ова одредба логички
 извире из генералне тезе о каноничкој потчињености келиота мана-
 стиρском настојатељу, а у даљој конзенквенцији има за последицу
 право дисциплинарне власти игумана над подручним келиотима. Пр-
 ви случај престапа ове врсте повлачи за собом казну опомене од стра-
 не игумана, а у случају реинциденције припада игуману право да
 келиота преступника одмах врати у манастир (εἰσάγειν αὐτὸν καὶ ἄκον-
 та πρὸς τὸ πλῆθος τῆς ἀδελφότητος) и изједначи га у каноничком поло-
 жају с искушеником (καὶ ὑποτάσσεσθαι ὡς ἀρχάριον).¹⁹ Ако би делинк-
 квент и после друге казне учинио преступ ове природе, игуман треба
 да против њега примени крајњу казну искључења (ἐκδιωκέσθω τέλειον
 καὶ τῆς μονῆς καὶ τῆς νήσου καὶ ὡς μέλος σεσηπὸς ἀλοκοπτέσθω τοῦ ἱεροῦ
 τῆς εὐαγοῦς ἡμῶν ποιμνῆς σώματος).²⁰

Важну улогу у односу између келиота друге категорије и мана-
 стира игра питање дотације келиота тј. материјалног обезбеђења њи-
 хова издржавања. Келиоти Лавре добијали су, према одредби мана-
 стиρског типика, од свога манастира на име издржавања годишње по

¹⁶ Hypotyp. s. Christoduli c. 23 edd. Miclosich-Müller VI 76.

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ Op. cit. c. 24 edd. Miclosich-Müller VI 77.

¹⁹ Ibidem.

²⁰ Ibidem.

три златника у новцу и по пет модија пшенице.²¹ Мало даље исти типик понавља да келиоти имају право на уобичајени квантум пшенице, додајући παντὶ τροφῷ διαναλαύεσθαι παρά τε τοῦ καθηγουμένου καὶ τῶν ἀδελφῶν ὥστε ἀφρόντιδας εἶναι περὶ τὰ σώματα καὶ τέλειον ἀνενοχλήτους, што се може протумачити као потпуна опскрба (давање свих животних намирница уобичајених при манастирској трапези).²² Типик св. Христодула прописује да келиоти који припадају братству манастира св. Јована Богослова на острву Патмосу првих пет дана седмице добивају од игумана потребне животне намирнице, које односе са собом недељом увече приликом одласка из манастира, где проводе суботу и недељу због учествовања у литургији и заједничкој трапези.²³ Важну улогу у животу келиота игра питање снабдевања горивим и техничким дрвима, која су келиоти друге категорије по свој прилици добијали од својих манастирских управа, као што се може закључити из напред наведених места. О снабдевању дрвима самосталних келиота било је говора раније.

Карактеристично обележје начина живота друге врсте келиота јесу ћутање и усамљеност (ἡσυχία καὶ μόνωσις).²⁴ Желећи да ублажи екстремности келиотског живота, типик св. Атанасија Атонског дозвољава лавриотским келиотима да могу имати уз себе по једног ученика.²⁵ Њихов живот састоји се из борављења у келији, молитава, бдења, полног уздржавања, читања Св. писма и ручног рада (καθησθαι ἐν τῷ κελίῳ εὐχεσθαι τε καὶ ἀγρυπνίαν νήφειν καὶ ἐγκρατεύεσθαι καὶ μελετᾶν καὶ τῆς τῶν γραφῶν ἐρεύνης ἀντέχεσθαι μετὰ ταπεινώσεως καὶ ἐργοχείρου φροντίζειν);²⁶ пред крај овога пасуса споменути типик наводи да келиоти τὴν δὲ γὰρ τούτων ἡσυχίαν καὶ τὴν προσευχὴν μὴ ἀργεῖαν λογίζεσθαι.²⁷ Према одредби типика цара Јована Цимиска, битну садржину њихова живота чини проς τὸ τῆς ἡσυχίας ἀποδύσασθαι στάδιον и κατὰ μόνας καθησθαι, али с ограничењем да се њихов живот има кретати у оквиру одређеном од њихових игумана (κατὰ τὴν ἀρέσκειαν καὶ κρίσιν τῶν ἡγουμένων αὐτῶν ἀσκεῖσθαι).²⁸ Типик св. Христодула прописује да келиоти морају становати у што већој удаљености од манастира на изолираној стени и у пећини или у келији, и то у потпуној самоћи, и да су дужни придржавати се савета, упутстава и помена свог игумана.²⁹ Према даљој одредби истог типика, келиоти имају да

²¹ Typicon s. Athanasii Ath. ed. Meyer op. cit. 115.

²² Ibidem.

²³ Нypотyp. s. Christoduli c. 24 edd. Miclosich-Müller VI 76/7.

²⁴ Typicon s. Athanasii Ath. ed. Meyer op. cit. 115.

²⁵ Ibidem.

²⁶ Ibidem.

²⁷ Ibidem.

²⁸ Typicon imp. Ioh. Tzimisichis ed. Meyer op. cit. 145.

²⁹ Нypотyp. s. Christoduli c. 23 edd. Miclosich-Müller VI 76.

проводе време у ὕμνοις καὶ προσευχαῖς καὶ νοεραῖς ἐνθέοις ἐργασίαις, а да келиоти изван овог времена, посвећеног молитви и духовним медитацијама, не би проводили у беспослици, типик упућује игумана да келиотима одређује израду занатских артикала и даје им потребни материјал за ову сврху, с тим да келиоти касније свој довршени мануални продукт предаду манастирској управи, као што то редовно чине и οἱ λοιποὶ τῶν ἀδελφῶν οἱ ἐργοχειράριοι.³⁰ Типик нормира и режим исхране келиота на овај начин: првих пет дана у седмици важи за келиоте сухојаденије (ξηροφαγία), а потребне намирнице добијају од манастира по налогу игумана; суботом пак долазе у манастир на литургију и после литургије обедују заједно с осталом братијом у манастирској трапези; затим истога дана заједно присуствују вечерњу и бдењу а у недељу и литургији; по свршетку недељне литургије остају још на ручку у манастирској трапези, ако их игуман задржи, и истога дана увече враћају се у своју келију поневши са собом животне намирнице потребне εἰς τὴν ἐπιούσαν ἑβδομάδα ἢ μᾶλλον εἰς τὸ τῆς ἑβδομάδος πενθήμερον ζωαρκῆ и материјал за ручни рад (καὶ τὰ πρὸς τὸ ἐργόχειρον ἐπιτήδεια).³¹ За келиоте важи пропис апсолутне клаузуре: они не смеју никаквом пролазнику отворити врата своје келије или с њим водити какав разговор, изузев случај ако су претходно од игумана добили нарочито упутство да то учине; исто тако, келиотима је строго забрањено одлажење у крајеве острва где станују мирјани.³²

Специјалан положај заузима келиот у Карејској келији, чији је црквеноправни однос детаљно нормиран одредбама Карејског типика и г. 42 Хиландарског типика. Оба типика истичу самосталност и независност Карејске келије, која је сасвим изузета од административне (наредбодавне, извршне и надзорне) и судске власти, како светогорског проте тако и игумана манастира Хиландара. Али овим расположењем није потпуно прекинута каноничка веза између Карејске келије и манастира Хиландара, која долази до израза у начину попуњавања упражњеног келиотског места у Кареји. Према одредби Карејског типика, после смрти наследника св. Саве у Карејској келији право избора келиота прелази на игумана и братство манастира Хиландара. Као неопходни предуслов за одаслање у Карејску келију прописује Карејски типик да кандидат има одређена својства, која га за овај положај предестинирају: богобојажљивост и способност за живљење самосталним аскетским животом у келији. Пасивно право избора ограничено је, према истом типиком, на чланове братства ман. Хиландара уз забрану сваког спољашњег утицаја – нарочито употребе мита – приликом избора. Хиландарски типик у гл. 42. садржи у пасусу о избору келиота

³⁰ Ibidem.

³¹ Op. cit. c. 24 edd. Miclosich-Müller VI 76/7.

³² Op. cit. c. 24 edd. Miclosich-Müller VI 77.

допуну у односу према Карејском типик у, и то у том правцу да а priori искључује из круга кандидата личност која би хтела да иде у келију ради телесног одмора, која показује склоност за трговинске послове и која је неписмена; својство писмености постављено је, несумњиво због нарочитог значаја Карејске келије, као и повремене потребе вођења кореспонденције с осталим светогорским установама и представницима државне власти. Приметити је да споменути типичи не чине никаква добна ограничења за кандидата; Хиландарски типик, штавише изрично искључује добно ограничење. Хиландарски типик, одступајући од одредбе Карејског типика (право доживотног боравка у келији ученика св. Саве), даје игуману и братству ман. Хиландара право уклањања из Карејске келије ученика св. Саве, ако би исти животом и владањем показао неподобност за даљи останак у келији. Што се тиче дотације Карејске келије, одређује Карејски типик да је ман. Хиландар дужан давати келији годишње 60 литара уља за кандило св. Саве Освећеног, и то безусловно, а у случају потребе, осим тога, још брашна и уља за становника келије, о чему имају заједнички да одлучују игуман и братство манастира Хиландра. Док је на овај начин у Карејском типик у стипулирана материјална обавеза манастира Хиландара према Карејској келији, није на исти начин обезбеђена претензија Хиландара на одговарајућу противобавезу од стране Карејске келије, јер је ова изрично лишена сваке материјалне обвезе према ман. Хиландару. Од оваквог расположења Карејског типика знатно одступа одредба гл. 42. Хиландарског типика, која на категоричан начин искључује постојање било каквих међусобних материјалних обвеза. Узрок напред изложеним одступањима ваља, према Р. Грујићу, тражити у томе што су поједини ставови гл. 42, а може бити и цела гл. 42. Хиландарског типика, уметнути у Хиландарски типик накнадно после смрти св. Саве, када се у току практичног функционисања показало да одредбе Карејског типика не одговарају потпуно својој сврси и да је потребна делимична допуна и измена истих одредаба.³³ По мишљењу Л. Мирковића, разлика између одредаба споменутих двају типика у погледу материјалија има се схватити као, веороватно опажањем и искуством поткрепљена, жеља св. Саве да укидањем одређене материјалне потпоре Карејској келији обезбеди потпуну стварну независност њену у односу према манастиру Хиландару,³⁴ што опет, претпоставља да је Келија морала располагати толиким приходом да није у материјалном погледу била упућена на ман. Хиландар.

---

³³ Р. М. Грујић *op. cit.* 48. О томе како еволуција унутарњеманастирских прилика изазива материјалне измене у одредбама манастирског типика ср. О. Gradenwitz, *Die regula s. Benedicti nach den Grundsätzen der Pandektenkritik*, Weimar 1929, *passim*.

³⁴ Л. Мирковић *op. cit.* 8.